

בס"ד. שיחת ש"פ דברים, תשעה באב (נרחה), ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. על הפסוק "אלה הדברים" (התיבות הראשונות של פרשת דברים וספר משנה תורה), מפרש רש"י: "לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל".

הקושיא בפסוק זה בפשוטו של מקרא (כמדובר כמ"פ שרש"י בפירושו על התורה מתעכב רק במקום שיש קושיא בפשוטו של מקרא) היא:

הכתוב מתחיל "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל", ואינו מפרש מה הם הדברים!?

— מ"ש בהמשך הפסוקים: "ה' אלקינו דבר אלינו בחורב וגו'", הרי זה מתייחס (לא ל"אלה הדברים" שבתחלת הפרשה, אלא) למ"ש לפני ובסמיכות לזה²: "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (ומהי האמירה — "ה' אלקינו דבר אלינו בחורב וגו'"); ואילו בנוגע ל"אלה הדברים" — לא מפרש הכתוב מה הם הדברים.

ויתירה מזה: הכתוב מדייק "אלה הדברים", שמשמעות תיבת "אלה" היא כמו "זה", שמורה על הגילוי, ע"ד מארוז³ "כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר זה". ואעפ"כ, לא נתפרשו הדברים בכתוב!

ועל זה מפרש רש"י, ש"הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" הם: "במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב", שהם "המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן", ו"אלה הדברים" הם "דברי תוכחות" שהוכיחן משה על כך, אלא ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל".

אך עדיין צריך להבין:

"כבודן של ישראל" הוא אמנם טיבה וטעם על כך שהכתוב "סתם את הדברים והזכירם ברמז"; אבל איך מתאים לומר "אלה הדברים", שמורה על הגילוי, בה בשעה ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז"?

(3) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג.
פרש"י בשלה טו, ב.

(1) פסוק ו.
(2) פסוק ה.

ולתרץ זה, מדייק רש"י בלשונו: "ומנה כאן את כל המקומות כו", — דלכאורה: תיבת "כאן", בודאי מיותרת, שהרי מובן מעצמו שמדובר אודות פסוק זה, וגם תיבת "ומנה" אין בה צורך —
 דכיון ש"מנה כאן (היינו שבפסוק זה ישנו חידוש שמונה ומפרט) את כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן", לכן שייך שפיר לומר על זה הלשון "אלה הדברים".

ב. ויש להוסיף, שבפירושו רש"י זה מתורצת עוד קושיא בפשוטו של מקרא:

למה נאמר "אלה (הדברים)", ולא "ואלה (הדברים)" — הרי גם הפרשיות שלפנ"ז הם דברים אשר דבר משה אל כל ישראל, וכמ"ש בסוף הפרשה שלפנ"ז: "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל", וא"כ, הוצרך לומר "ואלה הדברים", בוא"ו המוסיף, שישנם עוד דברים שדבר משה אל בני"י?

ואין לומר שבפרשיות שלפנ"ז נאמרו "המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה", ואילו בפרשה זו הם "הדברים אשר דבר משה" עצמו⁴ — שהרי גם בפרשה זו נאמר "ככל אשר צוה ה' אותו אליהם".

וכמו"כ אין לומר שהלשון "ואלה", בוא"ו המוסיף, מתאים רק בחומש אחד, בפרשה אחת או אפילו בשתי פרשיות, משא"כ בין חומש לחומש, כיון שהם ב' ספרים שמופסקים בעניניהם [כמודגש בכתיבת ספר תורה שצריך להניח ד' שיטין פנויות בין ספר לספר⁵, ומובן, שההפסק בכתב מורה על הפסק הענינים], אזי לא מתאים הלשון "ואלה", בוא"ו המוסיף, כיון שהוא ענין בפני עצמו — שהרי ספר שמות, עם היותו ספר חדש, התחלתו היא "ואלה שמות", כיון שבא בהמשך לסיום ספר בראשית, שבו מסופר אודות ביאת בני למצרים, ועל זה ממשיך "ואלה (בוא"ו המוסיף) שמות בני ישראל הבאים מצרימה". וא"כ, גם כאן הוצרך לומר "ואלה הדברים"?

וקושיא זו מתורצת ע"י פירוש רש"י: "לפי שהם דברי תוכחות כו" — שלכן לא מתאים לומר "ואלה הדברים", בוא"ו המוסיף, כיון שאין זה בהמשך ל"אלה המצוות והמשפטים גו'" שבסיום הפרשה (וספר) שלפנ"ז, כי, "דברי תוכחות" ו"מצוות ומשפטים" הם שני ענינים שונים.

(7) ב"ב יג, סע"ב. רמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ז. הט"ו. טושר"ע יו"ד דסרע"ג. רסרפ"ג.

(4) ס"פ מסעי.
 (5) ראה מגילה לא, ב.
 (6) פסוק ג.

ג. ועתה (לאחרי שנתבאר הפירוש הפשוט בדברי רש"י) נבוא לבאר כמה דיוקים בפירוש רש"י, ומהם:

(א) מ"ש רש"י "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן" — הרי יש עוד מקומות שהכעיסו בהן, כמו מרה, שנאמר* "וילונו העם גו'", וכן רפידיים, שנאמר⁹ "וירב העם גו'" (שבגלל זה הי' המאורע ד"ויבוא עמלק גו'¹⁰), שלא נימנו כאן?

ויתירה מזה: רש"י מפרש "מול סוף" — "על מה שהמרו בים סוף כבואם לים . . . וכן בנסעם מתוך הים כו'", ומסיים "כדאיתא בערכין"¹¹, ואכן במסכת ערכין נימנו גם מרה ורפידיים — "עשר נסיונות ניסו אבותינו להקב"ה, שנים בים, ושנים במים (במרה וברפידיים), וכו'", שחלקם לא נימנו כאן, ולמה אומר רש"י "מנה כאן כל המקומות"?

(ב) מלשון רש"י "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו'", מובן, שכוונת רש"י להדגיש שהכתוב אינו מונה את עניני החטאים עצמם, אלא רק את "המקומות" שבהם אירעו החטאים.

ולכאורה: בפירוש "תופל ולבן" כותב רש"י להדיא ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן". ועד"ז גם בנוגע ל"די זהב", שלכאורה אינו שם מקום, שהרי לא מצינו בכל המקרא מקום ששמו "די זהב", אלא — כפירוש רש"י — ש"הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם".

ונמצא, שבדברי התוכחות נזכר גם החטא עצמו, ולא רק המקום שבו אירע, ואיך יתאים זה עם לשון רש"י ש"מנה כאן כל המקומות כו'", ולא החטאים עצמם?

אמנם, כד דייקת שפיר בלשון רש"י, כמדובר כמ"פ אודות גודל הדיוק בפירוש רש"י בכל תיבה, אזי רואים שרש"י הבהיר את כל הקושיות הנ"ל בדיוק לשונו, כדלקמן.

ד. הביאור בשאלה הא', שלכאורה לא נימנו כאן "כל המקומות שהכעיסו" — יובן בהקדם הדיוק בפירוש רש"י בתיבת "במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמר¹² מי יתן מותנו וגו'":

(11) טו, סע"א.
(12) בשלח טז, ג.

(8) בשלח טו, כד.
(9) שם יז, ב.
(10) שם, ח ובפרש"י.

דובר כמ"פ שכאשר רש"י מוסיף תיבת "וגו" — אין זה בגלל שאינו משלים את הפסוק, כהכלל "כל פסוקא דלא פסקי" משה אנן לא פסקינן ליה"¹³, אלא בגלל שגם המשך הפסוק שלא העתיקו נוגע לפירושו. ולכן, בכמה מקומות בפירוש רש"י, גם בפסוק זה גופא, לא כותב רש"י תיבת "וגו", כיון שבמקומות אלו נוגע לפירושו רק התיבות שאותם מעתיק בפירושו.

ובנדודו: בנוגע לפירוש ד"במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר" — די בהתיבות "מי יתן מותנו" שמעתיק בפירושו, ומהי כוונת רש"י בהוספת תיבת "וגו"?

יש לומר¹⁴, שכוונת רש"י בהוספת תיבת "וגו" היא (לא לסיום פסוק וענין זה, אלא) לשאר המאורעות שהכעיסו בני"ב במדבר שנזכרו לאח"ז, כמו הנסיון דרפידים וכו', שגם הם נכללים בתיבת "במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר".

אלא, שבתיבת "במדבר" לא נכללים כל המאורעות שאירעו במדבר — שהרי גם הענינים ד'פארן . . תופל גו' ודי זהב" אירעו במדבר, ואעפ"כ נימנו בפני עצמם — אלא רק הענינים שהכעיסו מצד היותם במדבר, היינו, שהסיבה שלהם היא "במדבר", משא"כ הענינים שהכעיסו בגלל סיבות אחרות, אף שגם הם אירעו במדבר, לא נכללו בתיבת "במדבר", אלא נזכרו בפני עצמם.
ולכן:

מה שאמרו "מי יתן מותנו", כאשר היו רעבים ללחם, וכן הנסיון ד'רפידים", שאמרו "תנו לנו מים ונשתה" — שהסיבה שלהם היא בגלל היותם "במדבר", "בארץ לא זרועה"¹⁵ — הרי זה נכלל בתיבת "במדבר"; משא"כ "מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים" — לא הי' בסיבת היותם במדבר, שהרי גם אילו היו בארץ נושבת, היו שולחים מרגלים כדי לכבוש ארץ אחרת; וכן "מה שתפלו על המן שהוא לבן" ("תופל ולבן"), שענין זה הי' (לא קודם ירידת המן בהיותם רעבים ללחם, אלא) לאחרי ירידת המן, כאשר הי' להם מה לאכול, ומ"מ תפלו על המן שהוא לבן — אין זה קשור עם היותם במדבר; וכן "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם" ("די זהב") — אין זה קשור עם היותם במדבר, שהרי מה שטעו בחשבונם כו"¹⁶, הי' יכול להיות גם בארץ נושבת.

13) מגילה כב, א. וש"נ.
14) רמ"ב, ב.
15) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 4 הערה 21.
16) פרש"י תשא לב, א.

וכיון שענינים אלו אינם בסיבת היותם במדבר, לכן לא נכללים ב"מה שהכעיסוהו במדבר", אלא נימנו בפני עצמם.

ה. אמנם, תירוץ זה (ש"במדבר" כולל כל מה שהכעיסו בסיבת היותם במדבר) הוא רק בנוגע למאורעות שאירעו לאחרי שאמרו "מי יתן מותנו", שרומזם רש"י בהוספת תיבת "וגו"; אבל עדיין נשארת הקושיא בנוגע להמאורע ד"מרה" שהי' לפני שאמרו "מי יתן מותנו" — למה לא נמנה כאן?

ויתירה מזה:

מצד הפסוק עצמו הי' אפשר לפרש ש"במדבר" כולל גם המאורע דמרה, כיון שהי' בסיבת היותם במדבר. אבל כאשר רש"י כותב "שאמרו מי יתן מותנו וגו'" — הרי הוא שולל את המאורע דמרה שהי' לפניו. ולכאורה, הי' לו לרש"י להביא פסוק מהמאורע דמרה, ולהוסיף "וגו", כדי לכלול את כל שאר המאורעות שלאח"ז?

ויובן ע"פ דיוק הלשון בפירוש רש"י ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן" — דלכאורה, לשם מה מוסיף רש"י התיבות "לפני המקום", למה לא מספיק לומר רק "שהכעיסו"? — אלא כוונת רש"י להדגיש שמשה הוכיחן רק על מה שהכעיסו את הקב"ה ("לפני המקום"), ואילו הענינים שהכעיסו את משה — לא היו נוגעים לו, ובודאי שלא ינצל את הימים האחרונים קודם הסתלקותו כדי להוכיחם על מה שהכעיסו אותו, אלא הוכיחם רק על מה "שהכעיסו לפני המקום".

ולכן לא נזכר כאן המאורע דמרה — כיון ששם נאמר* "וילונו העם על משה", משא"כ בשאר התלונות מפורש בהמשך הפרשה שהתלונה היתה (גם) על הקב"ה.

ו. הביאור בשאלה הב', שרש"י מדייק ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו'" (המקומות ולא המאורעות), אף שכותב בעצמו ש"לא מצינו מקום ששמו תופל ולבן":

ובהקדם החילוק בין פירושו בנוגע ל"תופל ולבן", שמקדים "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", לפירושו בנוגע ל"די זהב", שאינו מקדים חזרנו כו' ולא מצינו מקום ששמו די זהב, אלא מפרש רק "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם" — שמזה מוכח שס"ל לרש"י ש"די זהב" הוא שם מקום, ומפרש רק החטא שהי' במקום זה (העגל), והטעם שהמקום נקרא בשם זה (שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם).

אמנם, הא גופא דורש ביאור: מהו החילוק בין "תופל ולבן" ל"די זהב" — הרי שניהם לא נזכרו בכל המקרא מלבד בפרשתנו, וא"כ, מדוע סובר רש"י ש"די זהב" הוא שם מקום (שנקרא כן ע"ש שבו אירע חטא העגל שעשו בגלל רוב זהב שהי' להם), ואילו "תופל ולבן" אינו שם מקום?

ז. ויובן בהקדים מ"ש רש"י בפירושו "תופל ולבן", "א"ר יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו כו":

דובר כמ"פ¹⁷ שדרכו של רש"י שאינו מביא שם בעל המאמר, א"כ נוגע הדבר להבנת הענין. וצריך להבין בנדו"ד, למה מביא רש"י את שם בעל המאמר — "א"ר יוחנן"?

וממה-נפשך: אם זה ענין של פשט — לא צריך רש"י להביאו בשם ר' יוחנן (כדרכו בכל מקום, כנ"ל); ואם אין זה ענין של פשט, אלא שייך לשאר חלקי התורה, רמז דרוש וכו', שלכן אומר רש"י "א"ר יוחנן", להדגיש שאין זה פירוש שלו (של רש"י), אלא פירוש של ר' יוחנן — למה מביאו רש"י בפירושו על התורה שהוא פשוטו של מקרא?

ח. ויש לומר הביאור בזה:

ע"פ פשוטו של מקרא — אפשר שפיר לפרש שזהו שם מקום, אף שלא מצינו בכל המקרא מקום הנקרא בשם זה¹⁸.

— בשאר חלקי התורה, רמז או דרוש כו', יש להוכיח ממה שלא מצינו בכל המקרא, שאין זה שם מקום, שלכן מוכיח ר' יוחנן מזה ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", שאין זה שם מקום; אבל ע"ד הפשט — מהו ההכרח ששם מקום צריך להופיע במקרא יותר מפעם אחת?! די בפעם אחת! (ואדרבה: ע"ד הפשט, דבר שמופיע במקרא יותר מפעם אחת, יש צורך בטעם מיוחד למה הוצרכה התורה לחזור על זה).

וראי' לדבר — מפירושו רש"י על הפסוק¹⁹ "ויחנו ברתמה", "ע"ש לשון הרע של מרגלים, שנאמר²⁰ מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמי' חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", היינו, שרש"י מפרש בפשטות ש"רתמה" הוא שם מקום (שנקרא כן ע"ש לשון הרע של מרגלים), אף שלא מצינו בכל המקרא מקום ששמו רתמה.

19 מסעי לג, יח.
20 תהלים קכ, ג-ד.

17 ראה גם ת"מ חמ"ג ע' 136. וש"ג.
18 ראה גם לקו"ש שם ע' 2.

ולכן, בנוגע ל"די זהב" — לא כותב רש"י חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו כו', כי, אף שלא מצינו שם זה בכל המקרא, אפשר שפיר לומר ש"די זהב" הוא שם מקום, ונקרא כן ע"ש שבו אירע חטא העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם.

ט. ולהעיר:

לכאורה יש להקשות על האמור שלשיטת רש"י "די זהב" הוא שם מקום — מפירוש רש"י על הפסוק²¹ "בת מי זהב", ש"מי זהב" אינו שם, אלא שהי' אומר "מהו זהב", לפי ש"עשיר הי' ואין זהב חשוב בעיניו", ומזה מוכח לכאורה שגם "די זהב" אינו שם מקום.

ובפרט שמצינו שהרשב"ם — שגם הוא מפרש פשוטו של מקרא — פירש "די זהב" "כמו בת מי זהב, שהוא שם". וכיון שרש"י מפרש ש"מי זהב" אינו שם, יש להוכיח מזה שגם "די זהב" אינו שם מקום, דמאי שנא "די זהב" מ"מי זהב".

אמנם, כד דייקת שפיר בלשון רש"י, הרי לא זו בלבד שאין סתירה מפירושו על "מי זהב", אלא אדרבה, שרש"י אזיל לשיטתו:

בפירושו על "מי זהב" מעתיק רש"י מהפסוק גם תיבת "בת (מי זהב)", אף שמפרש רק התיבות "מי זהב".

וההסברה בזה — כי, "מי זהב" כשלעצמו יש לפרש שהוא שם, אלא כיון שנאמר "בת מי זהב", אי אפשר לפרש ש"מי זהב" הוא שם, שהרי מפורש בקרא ששם אבי' של מהיטבאל הוא "מטרד" ("מהיטבאל בת מטרד"²²), ולא "מי זהב", ולכן מעתיק רש"י תיבת "בת", שבגללה הוכרח רש"י לפרש ש"מי זהב" אינו שם, אלא שהי' אומר "מהו זהב", לפי ש"עשיר הי' ואין זהב חשוב בעיניו".

אבל בפסוק "ודי זהב" — יכולים שפיר לפרש ש"די זהב" הוא שם מקום.

י. אמנם, בשלמא "ודי זהב", יכולים לפרש שהוא שם מקום, כיון ששם זה קשור עם המאורע שבגללו נקרא המקום בשם זה — "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם", וכפי שמביא רש"י רא' לדבר: "שנאמר²² וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל"; אבל בנוגע ל"תופל ולבן" — הוקשה לרש"י: היכן מרומז בשם זה החטא שתפלו על הנו,

(22) הושע ב, י"ד.

(21) וישלח לו, לט.

הרי מה שתפלו על המן הוא באמרם "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל"²³, ומה שייך זה לכך שהמן הוא לבן?

ועל זה מפרש רש"י "א"ר יוחנן וכו'", כלומר, בפשטות הכתובים — אומר רש"י — אין לי הסברה על השייכות של "תופל ולבן" לכך שתפלו על המן, אבל רואה אני שכך אומר ר' יוחנן.

אלא, שר' יוחנן מוכיח זאת מזה ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", ולכן ס"ל שאינו שם מקום;

אבל רש"י מפרש ע"פ פשוטו של מקרא ש"תופל ולבן" הוא שם מקום, ורק מביא רא"י מדברי ר' יוחנן שהשם "תופל ולבן" שייך להמאורע "שתפלו על המן שהוא לבן".

יא. ועדיין צריך להביין: מהו הטעם ש"מנה כאן את כל המקומות שהכעיסו כו'" — רק את המקומות בלבד (ויש צורך לבאר ש"תופל ולבן" ו"די זהב" הם שמות של מקומות שהכעיסו בהן); למה לא הזכיר משה (לא רק את המקומות, אלא גם) את הענינים הבלתי-רצויים עצמם שהוכיחם עליהם?

וההסברה בזה — בפשטות — שכן הוא סדר ההוכחה, שכאשר מוכיחים יהודי, יש להזהר שלא להלבין את פניו, ולהמנע עד כמה שאפשר מלהזכיר את הדברים בפירוש, אלא להסתפק ברמז בלבד.

וזהו ההכרח בפשוטו של מקרא, שלא זו בלבד שמשה רבינו לא הזכיר את החטאים בפירוש כי אם ברמז בלבד, אלא יתירה מזה, שלא הזכיר את החטאים כלל, אפילו לא ברמז, ומנה רק את כל המקומות שבהם אירעו הדברים.

יב. וכן מצינו גם בפ' מסעי שהכתוב מונה רק שמות המסעות, ולא את הענינים שאירעו בהם — דלכאורה:

בשלמא להפירוש הראשון בפרש"י²⁴ ש"נכתבו המסעות הללו להודיע חסדיו של מקום, שאע"פ שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי .. כל שמונה ושלושים שנה לא נסעו אלא ארבעים מסעות" — נוגע רק מספר המסעות, ולא המאורעות שאירעו בהם;

אבל להפירוש השני בפרש"י, "משל למלך שהי' בנו חולה והוליכו

(24) ר"פ מסעי.

(23) חוקת כא, ה.

למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו, כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו'" — הרי נוגע בעיקר המאורעות עצמם, ולא רק המקומות?

והביאור בזה — כנ"ל — שצריכים להזהר שלא לצער את בני", ולכן לא הזכירו להם את המאורעות עצמם, "כאן ישננו וכו'", אלא רק את המקומות.

יג. זוהי ההוראה בדרכי העבודה, עד כמה צריכים להזהר שלא לצער יהודי, ואפילו בשעה שצריכים להוכיח אותו, יש להשתדל בכל מיני השתדלות שדברי התוכחה לא יצערו אותו, ואדרבה, בשעת מעשה צריכים לקרב אותו כו', כידוע הוראת רבותינו נשיאינו בזה²⁵.

וכל זה — אפילו כאשר צריכים להוכיח מי שנכשל בחטא חמור ביותר, עד לחטא ע"ז רח"ל,

שהרי ב"דברי תוכחות" שבפרשתנו נזכר גם "ודי זהב", "הוכיח על העגל" — שאין זה ככל שאר החטאים שפוגמים בענינים פרטיים, אלא זהו ענין שהוא היפך שני דברות הראשונים, אנכי ולא יהי לך²⁶, שמפי הגבורה שמענום²⁷, שהם כללות כל התורה כולה²⁸,

ויתירה מזה, שעשיית העגל היתה "בשביל רוב זהב שהי' להם, שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל", שזהו דבר חמור יותר — שמנצלים את ריבוי ההשפעה שמלמעלה, בחי' הגבורה (תגבורת החיות)²⁹ דקדושה, לענין שהוא היפך ממה שמפי הגבורה שמענום,

ואעפ"כ, נזהר משה בדברי התוכחות שלא להזכיר אלא רק את המקום — "ודי זהב".

ומזה למדים שאפילו כאשר מוכיחים יהודי על דבר הכי חמור, צריכים להזהר ביותר שלא לצער אותו בשעת התוכחה, ואדרבה, צריכים לקרבו כו', כנ"ל.

* * *

יד. (באמצע הביאור בפירוש רש"י דלעיל, הפסיק כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמר המוסגר):

(25) ראה ד"ה אם רוח המושל תרצה עה"ת שלח טו, כב. וראה גם יתרו יט, יט. כ, צה"מ קונטרסים ח"ב שנט, ב ואילך). ועוד.
 (26) יתרו כ, ב"ג.
 (27) מכות כד, רע"א. וש"י. הובא בפרש"י
 (28) ראה זח"ב צא, ב. תניא רפ"כ.
 (29) ראה תו"א נח ט, ג. ובכ"מ.

יש כמה דעות באחרונים בנוגע לאופן ההנהגה בתשעה באב שחל בשבת, כמדובר בארוכה בשנה שעברה³⁰.

וע"פ הנהגת רבינו הזקן, שבשבת חזון — גם כשחל בתשעה באב עצמו — הי' לובש כל בגדי השבת, כיון שבשבת אין ענין של אבילות בפרהסיא³¹, מובן, שכן הוא גם בנוגע ללימוד התורה בתשעה באב שחל בשבת, שהענינים שרגילים ללמוד בכל שבת, וברבים, צריכים ללמד גם בת"ב שחל בשבת, כיון שבשבת אין ענין של אבילות בפרהסיא.

ויתירה מזה — שבשבת לא שייך כלל ענין החורבן, סיבת האבילות, כמרומו בדיוק לשון השו"ע³² שבת"ב שחל בשבת "אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו" (שלמה דייקא), כי, ענינו של שלמה הוא בנין ביהמ"ק, ובזה מודגש החידוש שבדבר, שאף שבת"ב חרב ביהמ"ק שבנה שלמה, אעפ"כ, כשחל ת"ב בשבת "מעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה", כיון שבשבת לא שייך כלל ענין החורבן שבת"ב.

אבל אעפ"כ, יש דעות באחרונים³³ שעושיין כעין פשרה — שבתשעה באב שחל בשבת לומדים ענינים אחרים כו'.

אך גם לדעות אלו — לאחרי שמתחילים ללמוד הפסוק "אלה הדברים", שלהיותם "דברי תוכחות", מותר ללמד גם בתשעה באב (כשחל בחול), הנה כאשר באמצע הלימוד מתעוררת איזה קושיא כו', אזי מוכרחים לתרצה, שהרי זה כמו אונס.

וע"ד שמצינו בהל' תלמוד תורה³⁴ לגבי ההליכה במבואות המטונפות, ש"גם אם יבא לו הרהור (בד"ת) בעל כרחו שלא ברצונו, אנוס הוא".

* * *

טו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה אלה הדברים גו'.

* * *

טז. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו³⁵, "לפני אחיכם", "הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים, ואויבים נופלים

(32) או"ח סתקנ"ב ס"י.

(33) ראה מג"א שם סוסתקנ"ג.

(34) לאדה"ז — ספ"ג.

(35) ג, יח.

(30) ש"פ דברים, ת"ב (נדחה) — לע"ע לא

הגיע לדינו (המו"ז).

(31) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 46 הערה

10. ושי"ג.

לפניהם, שנאמר³⁶ וטרף זרוע אף קדקד", בהשוואה לפירושו בפ' מטות³⁷, "לפני בני ישראל", "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו וכו'" — שבפ' מטות הוצרכו בני גד ובני ראובן לבטל את הקס"ד ש"אחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבון פה ולמה תניאון את לב בני ישראל מעבור אל הארץ גו"³⁸, ובשביל זה מספיקה הצעתם לילך "לפני בני ישראל" (כחלק מהם), "בראשי גייסות", והאפשרות לכך היא "מתוך שגבורים היו"; אבל בפרשתנו צום משה "חלוצים תעברו לפני אחיכם"³⁵, בתור פלוגה בפני עצמה שהולכת "לפני ישראל למלחמה" (לא רק "בראשי גייסות"), בגלל הצורך בדבר בשביל נצחון המלחמה (שעתה יודעים שתהי' באופן טבעי, ע"י יהושע) — "לפי שהיו גבורים", ובאופן ש"אויבים נופלים לפניהם" (ולא רק כמו שבט יהודה שהאויבים בורחים מפניהם).

ובפנימיות הענינים, שיש ב' אופנים בענין המס"נ שלמעלה מטו"ד (אופן העבודה דבני גד ובני ראובן): בתחלת העבודה, המס"נ הוא כמו "ראש" שמנהיג את כל הכחות פנימיים ("בראשי גייסות"), ואח"כ באים להתעוררות דחי' יחידה כפי שהם בפני עצמם (פלוגה בפני עצמה) — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ט בתחלתו.

(38) שם, ר"ז.

(36) ברכה לג, כ.

(37) לב, יז.